

СТАНОВИЩЕ

по дисертационен труд на тема
„Университети за промоция на здраве – развитие на инициативата и предпоставки за реализация в българското висше училище“

на **Петя Стоилова Бончева**

докторант в самостоятелна форма на обучение за придобиване на образователна и научна степен „Доктор“ в област на висшето образование 7. Здравеопазване и спорт, професионално направление 7.4. Обществено здраве, специалност „Управление на общественото здраве“

Научен ръководител:

Доц. д-р Клара Докова, дм

Изготвил становището: **проф. д-р Пламен Стоянов Димитров, дм, НЦОЗА**
Избран за член на научното жури със заповед № Р-109-337/05.08.2022 г. на МУ-Варна

Актуалност на разработката

Промоцията на здраве, като процес, който дава възможност на семействата и общностите да увеличат контрола върху своето здраве и да подобрят качеството си на живот и да постигнат и поддържат здравето набляга на насърчаването на позитивното добро здраве. Промоцията на здраве е всяка комбинация от здравна, образователна, икономическа, политическа, духовна или организационна инициатива, предназначена да доведе до положителни нагласи, поведенчески, социални или екологични промени, благоприятстващи подобряването на здравето на населението. Световната здравна организация има безспорно водеща роля в утвърждаването на този процес. Първата международна конференция по промоция на здравето в Отава (1986 г.) приема т.нар. Отавска харта, която определя петте компонента изграждащи стратегията за промоция на здраве: изграждане на обществена здравословна политика; създаване на подкрепяща среда укрепваща здравето; засилване на обществената активност; развитие на личните умения; преориентиране на здравните служби. Под егидата на СЗО са създадени редица мрежи за промоция на здраве, които промотират т.нар. „места за промоция на здраве“, като - Болници за промоция на здравето, Региони за здраве, Европейска мрежа от училища за промоция на здраве, Европейска мрежа за промоция на физическата активност за здраве, Европейска мрежа за промоция здраве на работното място. България е участвала и участва в различна степен в някои от тези мрежи. За съжаление България не е участвала в една от инициативите на СЗО в тази сфера - „Университети за промоция на здраве“ - УПЗ. Въпреки убедителните доказателства за ефективността на тази инициатива, досега нито едно българско висше

учебно заведение не е изявило интерес за нейното прилагане. Тя не е достатъчно позната у нас и липсват данни дали някои български висши училища я прилагат, не е проучен потенциалът на българските университети като среда за промоция на здраве. Поради това, дисертационният труд е безспорно актуален и е с несъмнен принос в областта на промоцията на здравето в нашата страна.

Кратка характеристика на дисертационния труд

Дисертационният труд съдържа 184 страници и е онагледен с 8 фигури, 21 таблици и 6 приложения. Разработен е в осем глави. Библиографията обхваща 232 литературни източника, от които 35 на кирилица и 187 на латиница. В три приложения са представени анкетните карти, които са използвани в проведеното собствено проучване, а в едно приложение е представен инструмент за самооценка.

Цели, задачи, методичен инструментариум

За да даде отговор на научно-изследователския въпрос, г-жа Бончева извежда като основна цел проучване на условията за реализация на инициативата на СЗО УПЗ в българското висше училище, като се направи оценка на конкретен университет (МУ „Проф. д-р П. Стоянов“) по международно утвърдени критерии за университети за промоция на здраве.

За изпълнението на поставената цел са поставени за решаване шест ясно формулирани задачи, които са насочени към: проучване на развитието на основополагащите теоретични концепции, допринесли за утвърждаването на инициативата УПЗ в глобален мащаб; проучване на международният опит при реализация на инициативата УПЗ в университетски общности с различен икономически, социален и културен контекст; валидиране на международно приетият „Инструмент за самооценка“ (Self-Review Tool) на университети за промоция на здраве към българските езикови и културни особености; изясняване на наличните условия и обхвата на дейностите за промоция на здраве в конкретен български университет, чрез прилагане на адаптирания инструмент за самооценка на университети за промоция на здраве; идентифициране на здравните потребности на студентите чрез анализ на здравното им поведение; извеждане на приоритетните сфери за дейности по промоция на здраве в университета, въз основа на направените проучвания.

Представени са 5 работни хипотези, които трябва да бъдат потвърдени или отхвърлени в хода на изпълнението на проучването.

За изпълнение на поставените задачи, изследователският процес е организиран в три фази - изготвяне на български инструмент за самооценка на готовността за реализация на инициативата на СЗО УПЗ в българско висше училище, чрез процес на адаптация и валидиране на инструмента за самооценка; същинско емпирично изследване на мнението на университетската общност в МУ „Проф. д-р П. Стоянов“ –

Варна; окончателна самооценка на институцията, относно критериите за УПЗ и формулиране на приоритетните сфери за действие по Промоция на здраве.

Приложеният инструментариум включва структурирана анкетна карта предназначена отделно за студенти, за членове на академичния състав и за служители. Приложените методи включват структурирано анкетно проучване, полуструктурирано дълбочинно интервю, анализ на информацията от интервютата, документален метод. Посредством метода Делфи (метод за вземане на решения, основани на определено количество събрана и анализирана информация) е направен анализ и оценка на събраната информация от проведените проучвания. За обработка на данните от проучванията е използван богат набор от статистически методи – дескриптивен анализ, проверка на хипотези посредством параметрични и непараметрични методи, анализи за надеждност на приложените инструменти.

Резултати, изводи, приноси и препоръки

Резултатите от проучването са представени в глава 4. Проучването е проведено в три фази. Първата фаза включва адаптация и валидиране на български език на международно утвърден инструмент за самооценка на университети за промоция на здраве „Self-Review Tool“. Първата фаза е осъществена в няколко етапа, като през първия етап са извършени два независими превода от английски на български език на оригиналния инструмент. Несъответствията между двата превода са разрешени чрез корекция, съвместяване и добавяне на някои елементи от изследователския екип и в резултат е подготвена на български език Версия 1.0. Вторият етап е провеждане на Експертен панел за постигане на консенсус сред експерти в областта на общественото здраве, относно адаптацията на някои специфични термини и изрази от оригиналния вариант на инструмента към българските културни характеристики, като в резултат е изготвена Версия 2.0. на инструмента. Третият етап включва предварително тестване на Версия 2.0. сред представители на целевата популация, което е осъществено в две части: провеждане на структурирано анкетно проучване и полу-стандартизирани когнитивни индивидуални интервюта. Като резултат се установява положителна нагласа към институцията, провеждаща изследването, готовност за сътрудничество и удовлетвореност от участието. Същевременно се установяват и някои трудности в процеса на адаптация на инструмента към българските условия, като: структурата на твърденията; наличните опции за отговор; неясни думи, изрази и фрази; сложни изрази; неподходящи думи; термини; многозначни думи; подвеждащи думи и твърдения, затрудняващи респондента. Финалният етап на четвъртата фаза е оформянето на финалната Версия 3.0. на „Инструмент за самооценка на УПЗ“ на български език. По този начин е избягнато прякото прилагане на готов, но създаден в различна от българската среда инструмент, който по този начин е хармонизиран с българските културни и социални характеристики.

Успешно изпълнената първа фаза на проучването е основата и гаранцията за успеха на втората фаза - същинското емпирично изследване на мнението на университетската общност в МУ „Проф. д-р П. Стоянов“ – Варна за наличните условия и дейности по промоция на здраве в университетска среда. В тази фаза от изследването, валидираният инструмент за самооценка на университети за промоция на здраве на български език, е приложен сред университетската общност на МУ „Проф. д-р П. Стоянов“ - Варна. Мнението на хората в университета – студенти, преподаватели и служители е особено важно за оценката на условията и извършваните дейности за подобряване на здравето в университетска среда. Приложен е инструментът, който се състои от 68 твърдения, разпределени в 5 раздела. Всеки раздел оценява постигнатото в отделни области, ключови за висшето училище, според международните критерии за УПЗ: Лидерство и управление; Предоставяне на услуги; Условия на средата; Комуникация, информация и маркетинг; Академично, личностно, социално и професионално развитие. Проведено е проучване на наличните условия и дейности по промоция на здраве, съобразно отделните раздели на инструмента, като са представени анализи на отговорите на различните групи респонденти – студенти, академичен състав и служители по раздели.

В тази фаза на проучването, допълнително е проведено изследване на някои черти от здравното поведение на студентите чрез прилагане на анкетна карта от 17 въпроса, насочени към значими характеристики от здравното им поведение, като: тютюнопушене, употреба на алкохол и наркотични вещества, хранене и физическа активност, както и въпроси за самооценка на здравето, здравна информираност, ниво на психоемоционалния стрес и др. Освен, че проучването на здравното поведение на студентите е необходимо като част от прилагането на инструмента за самооценка на УПЗ, то дава ясна картина на разпространението на рисковите фактори сред студентите, което от своя страна ще послужи и като основа за планиране на дейности, насочени към конкретни здравни проблеми.

Третата фаза на проучването е окончателна самооценка на институцията, относно критериите за университети за промоция на здраве и формулиране на приоритетните сфери на действия по промоция на здраве, която е проведена от петима респонденти, след което са оформени окончателните институционални отговори на МУ „Проф. д-р П. Стоянов“ – Варна на инструмента за самооценка на УПЗ. Впоследствие инструментът е попълнен на сайта на Британската мрежа на УПЗ, като е генериран доклад, указващ степента на изпълнението от университета, съгласно международните критерии. За всеки подраздел е посочено нивото на изпълнение на показателите в проценти като във всички области този процент е над 70%, което е долната граница за попадане в „зелената“ зона (използва се цветна графика тип „светофар“), като само за подраздел Институционален ангажимент и отговорност, този процент е с 67% изпълнение, което означава, че в тази област е необходимо да се извършат допълнителни дейности.

Авторката представя 9 извода, логически завършек на дисертационния труд. Изведени са 5 приноса, с научен и научно-приложен характер, които приемам. Дисертационният труд бе спечелил много, ако той логично, на базата на изводите и приносите, би извел препоръки насочени към конкретни институции, които имат отношение към проблематиката.

Научни публикации

Във връзка с дисертационния труд са изготвени 3 публикации, в които докторантката е първи автор. Резултатите от дисертационния труд са представени и на научна конференция.

Автореферат

Авторефератът напълно отразява постигнатото от докторантката, синтезира съдържанието на дисертационната разработка и е изцяло съобразен с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото приложение и Правилника за развитието на академичния състав в Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ – Варна за придобиване на образователната и научна степен „доктор“.

Заключение

Оценявам положително представения дисертационен труд. Основание за тази оценка е актуалността на проблематиката, значимостта на поставената цел и задачи, използваният съвременен методичен подход. Получените резултати показват пътя и дейностите, които трябва да се извършат за да стане даден университет - Университет за промоция на здраве. Дисертационният труд на Петя Бончева, демонстрира ангажираността и компетентността на авторката в сферата на промоцията на здраве и показва нейния сериозен и задълбочен научен и научно-практически интерес към темата за УПЗ. Дисертационната разработка отговаря на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото прилагане и Правилника за развитието на академичния състав в Медицинския университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ – Варна за придобиване на образователната и научна степен „доктор“. Изложените по-горе съображения ми дават основание убедено да предложа на членовете на уважаемото жури да оценят високо дисертационния труд и да гласуват положително за присъждане на образователната и научната степен „Доктор“ на Петя Стоилова Бончева.

7 септември 2022 г.

Член на научното жури:

проф. д-р Пламен Димитров, дм